

HRVOJE FILIPOVIĆ*

XXVIII. redovno savjetovanje Hrvatskog udruženja za kaznene znanosti i praksu

U Opatiji je od 3. do 5. prosinca 2015. godine održano XXVIII. redovno savjetovanje Hrvatskog udruženja za kaznene znanosti i praksu pod nazivom *Hrvatsko kazneno pravo u procijepu između ustaljivanja prakse i izmjene propisa*. Savjetovanje je otvorio predsjednik Hrvatskog udruženja za kaznene znanosti i praksu **Dražen Tripalo**, sudac Vrhovnog suda Republike Hrvatske. U svom je govoru posebno izrazio zadovoljstvo brojnošću sudionika što je ključni pokazatelj važnosti tema koje su bile predmetom analize i rasprava na savjetovanju. Predsjednik Udruženja je posebno istaknuo značaj kojega ima Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu¹, a koji je postao središnji časopis za kaznene znanosti i pravo i to zahvaljujući počasnom predsjedniku Udruženja za kaznene znanosti i praksu **akademiku Davoru Krapcu**, sveučilišnom profesoru i sucu Ustavnog suda Republike Hrvatske.

Prvo predavanje održala je **prof. dr. sc. Elizabeta Ivičević Karas** na temu *Pomicanje granica prava na branitelja pod utjecajem europskoga kaznenog prava*. U svome predavanju razmatra pravo na branitelja kroz prizmu zahtjeva koje je pred hrvatsko kazneno procesno pravo postavila doktrina Salduz, elaborirana u novijoj judikaturi Europskog suda za ljudska prava, kao i neke odredbe Direktive 2013/48/EU o pravu na pristup odvjetniku u kaznenom postupku. Središnji dio rada posvećen je problematici ispitivanja osumnjičenika od strane policije, koja je sagledana iz povijesne i poredbeno-pravne perspektive. Kroz povijesno-pravni osvrt kritički se razmatra današnje uređenje ispitivanja osumnjičenika na dva kolosijeka. S jedne strane državni odvjetnik i istražitelj provode ispitivanje u skladu sa striktno propisanim procesnom formom, uz izdvajanje nezakonitih dokaza kao najstrožu

* mr. sc. Hrvoje Filipović, Visoka policijska škola u Zagrebu.

¹ Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu po broju i kvaliteti radova prerastao je u bogatu kaznenopravnu biblioteku, okosnicu kaznenopravne misli u Hrvatskoj i sada već nepresušan izvor proučavanja povijesti, teorije i prakse, a po opsegu, kvaliteti i razgranatosti literature nadilazi i brojne druge države. Uvodna riječ glavne urednice prof. dr. sc. Zlate Đurđević – Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, br. 2/2015.

procesnu sankciju. S druge strane, policija provodi obavijesne razgovore, odnosno neformalno ispitivanje osumnjičenika, a premda službene zabilješke ne mogu biti dokaz u kaznenom postupku, sadržaj obavijesnih razgovora omogućuje pribavljanje drugih dokaza i nerijetko determinira tijek kaznenog postupka. I razmotrenim poredbeno-pravnim sustavima zajedničko je to da upravo prvo ispitivanje može usmjeriti tijek kaznenog postupka, bez obzira na specifičnosti pojedinih zakonskih uređenja. Štoviše, poredbeno-pravni osvrt pruža osnovu za zaključak da je inicijalno policijsko ispitivanje osumnjičenika u načelu uređeno, jer je nerijetko ključno i predstavlja okosnicu cijelog slučaja. No, pitanje upotrebljivosti dokaza pribavljenih policijskim ispitivanjem različito je uređeno u različitim pravnim sustavima. Imajući u vidu da Direktiva o pravu na pristup odvjetniku jasno nalaže da se svim osumnjičenicima zajamči pravo na branitelja, između ostalog i prije svakog prvog ispitivanja, kao i nakon lišenja slobode, valja zaključiti da svako ispitivanje osumnjičenika treba zakonom urediti, odnosno propisati procesnu formu. Imajući u vidu cilj propisivanja procesne forme, nameće se pitanje upotrebljivosti kao dokaza zapisnika o ispitivanju osumnjičenika od strane policije. Izložene su osnovne odrednice uređenja iz Nacrta prijedloga novele ZKP iz srpnja 2015., uz isticanje nužnosti cjelovitog i sveobuhvatnog pristupa uređenju prava na branitelja, imajući u vidu kompleksnost i višedimenzionalnost tog prava koje zahtijeva i unapređenje funkcioniranja mehanizma branitelja po službenoj dužnosti i instituta besplatnog branitelja.

Drugo predavanje održao je **dr. sc. Zoran Burić** na temu *Novi položaj žrtve u kaznenom postupku – u povodu obveze transponiranja odredaba Direktive 2012/29/EU u hrvatski pravni sustav*. U radu se naglašava potreba za transponiranjem Direktive o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava kaznenih djela u kaznenopravne sustave država članica s obzirom na to da je rok istekao. Pod utjecajem međunarodnog prava, a posebno kaznenog prava EU-a, pravni položaj žrtve kaznenog djela sustavno jača. U odnosu na prava žrtve kaznenog djela moguće je uočiti dvije tendencije. Prva se odnosi na jačanje mehanizma kojima se žrtvi kaznenog djela nastoji omogućiti da se lakše nosi s posljedicama kaznenog djela. U odnosu na tu tendenciju u osnovi stoje priznanje položaja žrtve kaznenog djela, a zatim izgradnja različitih izvanpostupovnih i postupovnih prava kojima se žrtva kaznenog djela štiti od ponovljene i sekundarne viktimizacije, osigurava se naknada štete počinjene kaznenim djelom te pristup službama za potporu žrtvama kaznenih djela. Druga se tendencija odnosi na jačanje uloge žrtve u kaznenom postupku. Žrtva se iz pasivnog sudionika kaznenog postupka, najčešće svjedoka, nastoji pretvoriti u aktivnog sudionika postupka, kojem se jamčenjem različitih procesnih prava osigurava promicanje vlastitih interesa u kaznenom postupku.

Treće predavanje na temu *Jamstvo kao zamjena za istražni zatvor: otvorena pitanja* održali su **dr. sc. Igor Martinović** i **dr. sc. Marin Bonačić**. U svom izlaganju razmatrali su niz pitanja vezanih uz jamstvo u kaznenom postupku. Dio pitanja otvorili su Odluka Ustavnog suda RH U-III-1451/2015 i prijedlog novele Zakona o kaznenom postupku iz 2015. godine, kojom se smanjuje broj istražno zatvorskih osnova koje se mogu zamijeniti jamstvom. U tom pogledu, izlagači su zaključili da predloženo smanjenje broja osnova ne bi bilo protivno ustavnim i konvencijskim standardima. Kao probleme istaknuli su neadresiranje problema potencijalnog sukoba interesa na strani polagatelja jamčevine i korištenje dviju varijanti obećanja okrivljenika u sudskoj praksi. Kod propasti jamstva istaknuli su da sud u obzir mora uzeti objektivne i subjektivne pokazatelje i da zaključak o kršenju uvjeta jamstva ne smije biti "nerazuman". Uz to, predložili su navođenje dodatnih razloga za ukidanje jamstva kao i propisivanje dužnosti preispitivanja jamstva u određenim vremenskim intervalima.

Četvrto predavanje imao je **prof. dr. sc. Petar Novoselec** na temu *Nezastarijevanje kaznenih djela vezanih uz ratno profiterstvo i proces pretvorbe i privatizacije – Osvrt na odluku Ustavnog suda u "slučaju Hypo"*. Profesor analizira odluku Ustavnog suda RH u tzv. slučaju Hypo koja donosi do tada nepoznato tumačenje odredbe članka 31. stavka 4. Ustava o nezastarijevanju kaznenih djela vezanih uz ratno profiterstvo i proces pretvorbe i privatizacije. Profesor uspoređuje takvo tumačenje s voljom ustavotvorca i stajalištima u dosadašnjoj kaznenopravnoj literaturi i praksi te zaključuje da je tumačenje Ustavnog suda prikrivena kritika članka 31. stavka 4. Ustava, što njegovu odluku čini dvojbenom.

Prof. dr. sc. Ivo Josipović u raspravi o nezastarijevanju kaznenih djela vezanih uz ratno profiterstvo i proces pretvorbe i privatizacije naveo da je Ustavni sud ima jako dobre i značajne odluke, ali u analiziranoj odluci Ustavni sud se je pretvorio u instancijski sud i prekoračio granicu, jer nema niti jedne odredbe da Ustavni sud mijenja Ustav RH. Profesor smatra da je Ustavni sud pogrešno protumačio načelo zakonitosti povezano s retroaktivnošću. Ustav RH, Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda i drugi međunarodni instrumenti navode da se načelo zakonitosti veže za samo djelo i za kaznu te da se i dalje mora provoditi odredba članka 31. Ustava Republike Hrvatske o nezastarijevanju kaznenih djela vezanih uz razno profiterstvo i proces pretvorbe i privatizacije.

Večernje predavanje imala je **prof. dr. sc. Ksenija Turković**, sutkinja Europskog suda za ljudska prava. Profesorica je u svome izlaganju navela svakodnevni značaj Europskog suda za ljudska prava te svijest kod građana koju je postigla Konvencija. Profesorica Turković je objasnila pojam supsidijariteta, što znači da je sud u svojoj zaštiti supsidijaran, a da je primatna zaštita zapravo na državama članicama jer sud ne može obavljati sve poslove, ali pokušava što je više moguće. Posljednjih godina Europski sud za ljudska prava smanjio je broj predmeta za više od 100 000 te je postao efikasniji, što bi i Hrvatskoj trebalo biti uzor. Način na koji je Sud to postigao jest što se predmeti rješavaju isti trenutak kada se zaprime i dijele se u pet kategorija s prioritetima. Supsidijarnost se prvi put, kao koncept, pojavila 1968. i ne postoji u Konvenciji, ali se postupno razvija i ući će u 15. Protokol uz Europsku konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. Profesorica je navela da Hrvatska ima monistički sustav, što znači da se kod nas međunarodni dokumenti direktno primjenjuju i da je Ustavni sud najdalje otišao u primjeni konvencijskog prava. Predavanje je nastavljenno objašnjenjima djelotvornog pravnog sredstva i značenju efektivnog vođenja postupka za okrivljenike. Tu se posebno odlučuje o odgovornosti države, a policija ima posebnu obavezu procjene i analize događaja (je li znala ili je mogla znati da bi se nešto moglo dogoditi).

Drugoga dana uslijedilo je predavanje koje su održali **dr. sc. Ante Novokmet i Miroslav Jukić, dipl. iur.** na temu *Sudska kontrola prethodnog postupka – istraživanje prakse županijskih sudova u Osijeku, Splitu, Rijeci, Varaždinu i Zagrebu*. Autori su potvrdili početnu hipotezu o sudskoj kontroli kaznenog progona kao djelotvornom instrumentu zaštite građana od nezakonitih kaznenih progona. Ipak analizom sudske prakse uočili su da postojeće teorijske spoznaje o normativnim nedostacima sudske kontrole kaznenog progona predstavljaju i praktični problem. Propisujući zaštitu postupovnih prava obrane kroz prigovor protiv istraživanja, odnosno provođenja istrage zakon je osnažio sudsku kontrolu prethodnog postupka, ali dosadašnja praksa pokazuje da se tim važnim pravnim sredstvom okrivljenici ili ne koriste ili ne koriste u dovoljnoj mjeri, a i ondje gdje su se koristili tim pravnim sredstvom sud ga je odbacivao kao nedopušteno jer po svojem sadržaju predstavlja razloge zbog kojih se može podnijeti žalba protiv rješenja državnog odvjetnika, a zbog tih se razloga prema članku 239.a stavku 1. ZKP-a ne može podnijeti prigovor radi zaštite postupovnih prava obrane. Autori

ističu da postojeće zakonodavno rješenje daje valjani okvir za djelotvornu sudsku kontrolu kaznenog progona tijekom prethodnog postupka, a da je druga stvar hoće li se i u kojoj mjeri predviđenim pravnim sredstvima koristiti okrivljenici i njihovi branitelji te koliko će suci istrage svojim postupanjem doista pridonijeti njezinom oživotvorenju u svakom konkretnom slučaju.

Drugo predavanje imale su **dr. sc. Marissabell Škorić** i **dr. sc. Dalida Rittossa** na temu *Nova kaznena djela nasilja u Kaznenom zakonu*. Autorice analiziraju kaznena djela nasilja u obitelji (čl. 179. a) i nasilničkog ponašanja (čl. 323. a), koja su Zakonom o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona iz svibnja 2015. vraćena u katalog inkriminacija kao samostalna kaznena djela. Autorice naglašavaju da je obiteljsko nasilje veliki problem u hrvatskom društvu, no zabluda je da se propisivanjem nasilja u obitelji kao samostalnog kaznenog djela taj problem može riješiti. Temeljna pretpostavka za efikasno suzbijanje obiteljskog nasilja jest postojanje jasnog kaznenopravnog okvira, a tom je uvjetu bilo udovoljeno u KZ/2011. Precizna pravna regulativa koja je bila sadržana u tom Zakonu trebala je biti prvi korak u suzbijanju obiteljskog nasilja. Nakon toga pozornost je trebalo usmjeriti na njezino djelotvorno provođenje u praksi. Pri tome u središtu interesa treba biti žrtva i njezina učinkovita zaštita. Ona uključuje i rad s počiniteljima nasilja u obitelji u svrhu otklanjanja uzroka nasilnog ponašanja jer je to važna karika u procesu zaštite žrtava obiteljskog nasilja. Konačno, i dalje treba nastaviti razvijati svijest o neprihvatljivosti pojedinih obrazaca ponašanja. Nužno je, kroz edukaciju od najranije dobi, započeti s mijenjanjem duboko ukorijenjene tradicije, svjetonazora i stereotipa u kojima treba tražiti uzroke obiteljskog nasilja.

Treće predavanje održale su **dr. sc. Sunčana Roksandić Vidlička** i **Marta Šamota Galjer** na temu *Političko-gospodarski kriminalitet i prošireno oduzimanje imovinske koristi: Quo vadis, Hrvatska?* Autorice naglašavaju da organizirani kriminal, gospodarski kriminal i korupcija predstavljaju jedan od najznačajnijih izvora ugrožavanja nacionalne sigurnosti u Republici Hrvatskoj. U temeljne odredbe Kaznenog zakona uvršteno je načelo da nitko ne može zadržati imovinsku korist ostvarenu protupravnom radnjom. Učinkovita suradnja potrebna je upravo kod gonjenja najsloženijih djela u koja zasigurno ulaze političko-gospodarska kaznena djela. Ured za sprječavanje pranja novca samo je jedna karika u lancu u sustavu suzbijanja pranja novca i financiranja terorizma, koja tek u interaktivnoj suradnji s drugim nadležnim tijelima – DORH, USKOK, MUP, SOA, HNB, HANFA i nadzorne službe Ministarstva financija i strane financijsko-obavještajne jedinice – može u potpunosti dati svoj puni doprinos u svrhu sprječavanja korištenja financijskog sustava Republike Hrvatske za pranje novca i financiranje terorizma. Autorice smatraju da je u svakom slučaju potrebno otvoriti širu znanstvenu i stručnu raspravu o tome zašto primjena ovog instituta nije ni približno zadovoljavajuća.

Poslijepodne su predavanje održali **Sanja Gospočić** i **Mihovil Klapšić** na temu *Prekršajni postupak pred tijelima državne uprave*. Autori u radu analiziraju posebnosti prekršajnog postupka pred prvostupajskim tijelima državne uprave koja vode prekršajni postupak, naročito u sferi financijskih prekršaja. Autori iznose svoje stavove o zakonskom rješenju skraćivanja zastarnih rokova za financijske prekršaje te daju osvrt na proširenje nadležnosti prvostupajskih sudova temeljem koje odlučuju kao drugostupajsko tijelo o nekim odlukama tijela državne uprave koja vode prekršajni postupak. Gledano s aspekta financijskih prekršaja, koji svuda u svijetu imaju veliku važnost s obzirom na to da se njihovim počinjenjem uvijek izravno ili neizravno nanosi šteta državnom proračunu, potrebno je istaknuti da će

ovakvo zakonsko rješenje, kojim je za procesuiranje financijskih prekršaja skraćena zastara prekršajnog progona s dosadašnjih šest godina na četiri godine, znatno utjecati na kvalitetu provođenja postupka protiv okrivljenika te će okrivljenici ponovno uspijevati izbjeći sankciju za počinjeni prekršaj, što će se u konačnici opet reflektirati na državni proračun jer neće biti naplaćena sankcija za počinjeni prekršaj s kojim je u vrijeme počinjenja prekršaja oštećen državni proračun. Naime, kako su neki od financijskih prekršaja po svojoj naravi vrlo složeni (simulirani pravni poslovi) te je postupak njihova dokazivanja vrlo često vezan uz pribavljanje dokumentacije od inozemnih financijskih tijela, što je samo po sebi dugotrajan proces, ovakvo zakonsko rješenje teško da će dati zadovoljavajuće rezultate, a uz to odskače od zakonskih rješenja većine zemalja Europske unije koje, u pravilu, za financijske prekršaje imaju znatno dulje zastarne rokove, iz jednostavnog razloga što žele na adekvatan način sankcionirati nanošenje štete državnom proračunu.

Sljedeće predavanje održali su **Mirjana Margetić** i **dr. sc. Krunoslav Borovec** na temu *Zakon o sprječavanju nereda na športskim natjecanjima – preventivne i represivne mjere sudova i policije*. Autori su naveli da su sankcije propisane Zakonom o sprječavanju nereda na športskim natjecanjima ispunile svoju funkciju kao putokaz ovlaštenim tijelima pri propisivanju prekršaja, kao što su i sudovima i tijelima koja vode prekršajni postupak pri odabiru između više propisanih sankcija i mjera za određeni prekršaj. *A de lege ferenda* za razmatranje je propust Zakona da obuhvati ona protupravna ponašanja sudjelovanja u tučnjavi bez obzira na težinu tjelesne ozljede, kao i uništavanje stvari ili imovine na sportskim natjecanjima manje vrijednosti, te da uskladi nazive i terminologiju sa sada važećim Zakonom o sportu. Autori su iznijeli sveobuhvatnu analizu postojeće pravne regulative i primjene Zakona te se uočava daljnji porast počinitelja prekršaja na sportskim natjecanjima, te je potrebno posvetiti više pozornosti u odabiru odgovarajuće sankcije ili mjere, osobito prema počiniteljima recidivistima, koji učestalo ponavljaju iste, slične ili teže prekršaje. Osim kazneno-pravnih rješenja, ne smiju se zanemariti ni druge mjere, poput pojačane suradnje članova navijačkih udruga sa svojim klubovima i policijom. Mediji bi trebali više isticati pozitivne primjere sa sportskih natjecanja pojedinaca i klubova. Posebno je važan povrat moralnih vrijednosti na društvenu scenu i naglašavanje štetnosti nasilničkog ponašanja u poučavanju mladih unutar odgojno-obrazovnog sustava.

Treće poslijepodnevno predavanje imale su **Biljana Puharić** i **Ivana Radić** na temu *Primjena načela svrhovitosti u postupanju prema maloljetnicima*. Autorice analiziraju primjenu načela svrhovitosti u svim fazama kaznenog postupanja prema maloljetnim počiniteljima, ali naglašavaju da je u praksi najvažnija njegova primjena u prethodnom postupku, kada odluku donosi državni odvjetnik primjenom odredaba o bezuvjetnoj svrhovitosti (čl. 71. ZSM) i uvjetovanoj svrhovitosti (čl. 72. ZSM), te odlučivanje primjenom načela svrhovitosti kada je u tijeku izvršenje kazne ili odgojne mjere (čl. 73. ZSM). Visoki postotak primjene načela svrhovitosti mijenja i položaj suda za mladež, koji u svojem radu dobiva manji broj maloljetnika, ali često se radi upravo o najkompliciranijim slučajevima, prema kojima se ili nije mogla primijeniti nikakva alternativna mjera ili koji su i unatoč njoj recidivirali.

Prof. dr. sc. Irma Kovčo Vukadin i **Jasna Špero** održale su četvrto poslijepodnevno predavanje na temu *Hrvatski probacijski sustav: postignuća i perspektive*. Autorice u radu analiziraju dosadašnja postignuća i perspektive hrvatske probacijske službe kroz prikaz temeljnih međunarodnih standarda i osnovnih statističkih pokazatelja o radu probacijske službe u Hrvatskoj, poredbeni prikaz probacijskih sustava u nekim europskim državama, prikaz

razvoja probacijske službe u Hrvatskoj, procesnu evaluaciju. Autorice naglašavaju važnost probacijskih službi za učinkovitost politike suzbijanja kriminaliteta. U svrhu osiguranja daljnjeg razvoja kvalitete probacijske službe predlažu prilagođavanje zakonskim i organizacijskim promjenama, kontinuirani rad na poboljšanju kvalitete obavljanja probacijskih poslova, kontinuirano povećanje broja probacijskih službenika, kontinuirano dodatno osposobljavanje i usavršavanje probacijskih službenika, validaciju instrumenata procjene rizika počinitelja.

Engl.: Croatian criminal law in the gap between the practice establishing and changes to regulation